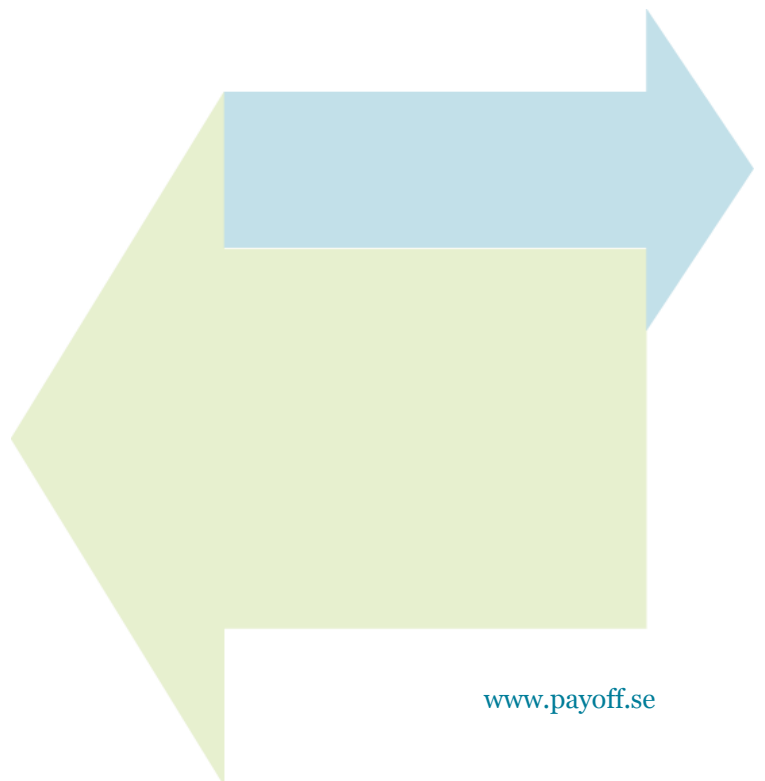

Utvärdering av sociala investeringar

Fördjupad utvärdering av NNS och samordningsförbundens projekt, på uppdrag av Jämställdhetsmyndigeten, att arbeta för ökad upptäckt av våld

2025-02-02

www.payoff.se

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Översikt av kunskapsområdet	4
Erfarenheter från berörda organisationer och personer.....	4
Samhällsekonomiska effekter av att ställa frågor om våld.....	5
Analys, slutsatser och rekommendationer	6
Ekonomiska effekter av våld kopplat till arbete	6
Rekommendationer.....	7
Inledning.....	9
Bakgrund	9
Uppdrag för utvärderingen	9
Syfte	9
Metod.....	10
Översikt av rapporter kring våld	11
Systematiskt arbete, uppföljning och kontinuerlig utveckling	11
Viktigt, svårt och det finns en rädsla att bli ifrågasatt	12
Utbildning leder till ökad upptäckt av våld	12
Arbetsplatsens betydelse.....	12
Vikten av att ställa frågor om våld till medarbetare och kollegor	13
Kvinnor är särskilt utsatta för våld i nära relationer.....	13
Kontaktuppgifter och verktyg	13
Kontaktuppgifter	13
Verktyg.....	14
Erfarenheter från berörda organisationer och personer	15
Vikten av att ställa frågor om våld.....	15
Projektet har varit viktigt för att öka fokus på våldsproblematiken inom samordningsförbunden.....	15
NNS – en sammanhållande funktion	16
Kunskap och rutiner skapar trygghet för personalen	16
Det är inte tidskrävande att ställa frågor om våld.....	17
Projektmedel och oro för implementering	17
Förbunden och parterna ställer inte regelbundet frågor om våld till den egna personalen	18
Samhällsekonomiska effekter av att ställa frågor om våld	19
Allmänt kring samhällsekonomisk nytta.....	20
Nyttosam, modell för samhällsekonomisk utvärdering	21

Samhällsekonomiska effekter	21
Samhällsekonomiska effekter; utmattningssyndrom	22
Ekonomiska effekter på kort sikt	22
Brytpunktsanalys, kort sikt	23
Effekter på längre sikt	24
Samhällsekonomiska effekter; ung vuxen med psykisk ohälsa	25
Effekter på kort sikt.....	25
Brytpunktsanalys, kort sikt	26
Effekter på längre sikt, Typfall 2	26
Analys och slutsatser	28
Våld och arbete.....	28
Samhällsekonomiska effekter av våld och arbete.....	28
Tydliga rutiner, kunskap och engagerade chefer behövs för att frågor om våld ska prioriteras.....	29
Plan för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte behövs	30
Personal känner sig obekväma att ställa frågor om våld.....	30
Ingen tar skada av att få frågor om våld	31
Upptäckt av våld gynnar rehabilitering mot arbete, dvs ökar samordningsförbundens effektivitet	31
Ökad upptäckt av våld stärker både kvinnors och barns ställning i samhället	31
Uppföljning med hjälp av teknikstöd behövs	32
Att föregå med gott exempel skulle stärka förbundens ställning och arbetet med frågor om våld	32
Rekommendationer	33
Avslutningsvis	34
Bilaga.....	35
Typfall 1; Sjukskriven kvinna med utmattningsproblematik.....	35
Beskrivning av livssituation	35
Typfall 2; Ung vuxen med psykisk ohälsa	36
Beskrivning av livssituation	36

Sammanfattning

Jämställdhetsmyndigheten har, tillsammans med ett antal övriga myndigheter, haft ett regeringsuppdrag att verka för förbättrad upptäckt av våld. NNS, Nationella Nätverket för Samordningsförbund, fick 2019 i uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten att arbeta för ökad upptäckt av våld i nära relationer inom ramen för samordningsförbundens verksamheter. Payoff AB har haft i uppdrag att utvärdera NNS och samordningsförbundens arbete. Syftet har varit att öka förståelsen för vad det betyder för den enskilde att någon ställer frågor om våld samt hur personalen upplever att ställa frågor om våld. Det har även ingått i uppdraget att beskriva vilka samhällsekonomiska effekter som kan skapas genom att ställa frågor om våld till deltagare i de insatser som finansieras av samordningsförbund.

Översikt av kunskapsområdet

Rapporter och underlag visar att målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är långt ifrån uppnått. Det finns även ett stort mörkertal. Därför är det av stor viktigt att berörda myndigheter och aktörer regelmässigt och systematiskt ställer frågor om våld, följer upp resultaten och arbetar med kontinuerlig utveckling av arbetssätt, metoder och samverkansstrukturer för att upptäcka våld.

Arbetet med att ställa frågor om våld upplevs av de flesta som viktigt. Samtidigt upplevs det som svårt. Personal som ställer frågor om våld eller som borde ställa frågor om våld beskriver att det finns en osäkerhet och en rädsla kring att ställa frågor om våld. Dels en rädsla att bli ifrågasatt varför man ställer frågorna. Dels en rädsla för hur de ska hantera individer som svarar att de har varit eller är utsatta för våld.

Arbetsplatsen har en stor betydelse i arbetet med att upptäcka våld. Genom att chefer och kollegor bryr sig om och ställer frågor så ökar upptäckten. Samtidigt visar rapporter tydligt att våldsutsatta individers arbetsförmåga påverkas negativt. Negativa effekter kan även skapas i hela arbetsgruppen om den våldspåverkade individen får svårt med koncentration, får en ökad frånvaro och får svårigheter med humör och konflikter. I nästa steg leder det ofta till ekonomiskt konsekvenser för både arbetsgivaren och individen. Arbetsgivaren påverkas genom längre produktivitet. För våldsutsatta individer innebär det ofta en lägre livslön och försämrade anställningstrygghet. Detta gäller särskilt kvinnor, eftersom de i större utsträckning än män, utsätts för våld i nära relationer.

Erfarenheter från berörda organisationer och personer

I de intervjuer, fokusgrupper och workshops som genomförts inom ramen för denna utvärdering har det framkommit att hur viktigt dessa personer anser att det är att ställa frågor om våld till deltagare i de insatser som samordningsförbunden finansierar. Det skapar en ökad trygghet för individen, det skapar en ökad tillit mellan individen och personalen samt att det gynnar individens rehabiliteringsprocess mot egenförsörjning genom arbete.

Våldsprojektet, vilket blivit möjligt genom finansiering från Jämställdhetsmyndigheten, har varit viktigt för att lyfta upp arbetet med våld inom samordningsförbunden. Projektet har i sin tur bidragit till en ökad medvetenhet hos förbundens parter. I detta arbete har NNS haft en viktig samordnande roll.

Det är av stor vikt att personal både får kompetensförstärkning inom våldsområdet samt att det skapas tydliga rutiner för hur arbetet ska bedrivas. Kunskap behövs dels generellt kring våld. Dels behövs kunskap om vart personalen ska vända sig i de fall det finns behov av professionellt stöd till den våldsutsatta individen. Rutinerna behövs för att arbetet med att ställa frågor om våld ska bli genomfört. Det finns en oro och rädsla hos många i personalen att ställa frågor om våld. Om det inte finns tydliga rutiner om att frågorna ska ställas och att det ska ställas vid upprepade tillfälle, så är risken betydande att personalen inte ställer frågor i den omfattning som de borde. Det är inte tillräckligt att säga att frågor ska ställas vid indikation på våld.

Att ställa frågor beskrivs inte som tidskrävande. Istället är det flera som lyfter fram att det generellt gör arbetet med att stödja individer mer effektivt. Personalen upptäcker snabbare hinder i individens utveckling och individen själv mår bättre och känner sig tryggare när någon utomstående visar omtanke och ställer frågor om våld.

Bland de intervjuade finns en oro för att arbetet med att ställa frågor om våld kommer att avta när den externa finansieringen avslutas. Samtidigt är det flera som inser att arbetet med att ställa frågor om våld ökar förbundens effektivitet, genom att individernas rehabprocesser går snabbare och blir mer hållbara. För att öka trovärdighet och förståelse för betydelsen för att ställa frågor om våld är det viktigt att chefer hos förbunden och parterna ställer frågor om våld till sina egna anställda och personer som arbetar i de insatser som förbunden finansierar.

Samhällsekonomiska effekter av att ställa frågor om våld

Samhällsekonomiska effekter skapas primärt genom att individer i större utsträckning klarar av att försörja sig själva genom arbete samt att de mår bättre, så att deras behov av stöd från t.ex. vården minskar. I denna utvärdering fokuserar vi på att besvara frågan om de resurser som satsas på att ställa frågor om våld skapar förbättrade resultat för individerna i en sådan omfattning att det är lönsamt att genomföra detta arbete.

Den generella uppfattningen är att det inte tar extra tid att ställa frågor om våld. Istället ses det som en del av det ordinarie kartlägningsarbetet och ett sätt att effektivisera hela individprocessen. Därmed bör arbetet med att ställa frågor ses som en lönsam social investering. Samtidigt har de intervjuade svårt att beskriva i vilken omfattning som individprocessen faktiskt blir mer effektiv. Därför har två typfall tagits fram med hjälp av erfaren personal och deltagare som deltagit i samordningsförbundens insatser; Utmattningssyndrom och Psykisk ohälsa.

Typfallen visar att den samhällsekonomiska effekt som skapas genom att hjälpa personer i utanförskap att göra stegförflyttning från dåligt mående och arbetslöshet till att de mår bättre och i högre grad kan försörja sig själva. Den ekonomiska effekten är stor. Framför allt på längre sikt.

I *typfallet med utmattningssyndrom* består de ökade samhällsekonomiska effekterna av ökad produktion när individen kommer i arbete samt minskade kostnader för sjukskrivning och sjukvård. Dessutom kan framtida intäkter öka ytterligare om individen går till studier och på sikt kan ta steget till att öka sin försörjning genom arbete. Med de grundläggande data som finns tillgängliga visar beräkningarna att återbetalning av de resurser som satsas på att ställa frågor om våld är återbetalade inom tre månader. Det är att betrakta som en mycket kort återbetalningstid. Bedömningen är att detta resultat kan förbättras ytterligare på längre sikt, dvs om individen fortsätter att utvecklas på ett positivt sätt även efter insatsen hos samordningsförbundet.

I *typfallet med psykisk ohälsa* skapas de samhällsekonomiska effekterna i princip av samma faktorer som i typfallet med utmattningssyndrom. I fallet med psykisk ohälsa är dock intäkterna större. Det beror på att utvecklingen mot arbete och studier bedöms ske snabbare och bli större för personer med psykisk ohälsa jämfört med processen för personer med utmaningssyndrom. I detta typfall är den beräknade återbetalningstiden enbart två månader. Även för personer med psykisk ohälsa bedöms att individens positiva utveckling kommer att fortsätta på längre sikt, vilket kommer att öka de samhällsekonomiska intäkterna ytterligare och återbetalningstiden kommer att minska.

Analys, slutsatser och rekommendationer

Ekonomiska effekter av våld kopplat till arbete

Det finns en mycket begränsad forskning, vilken direkt fokuserar på ekonomiska effekter av våld kopplat till arbete. De få rapporterna signalerar dock att de ekonomiska effekterna är mycket stora. Detta bekräftas av forskning som är mer fokuserad på hur individers mående påverkas av våld samt hur deras möjligheter att fungera på en arbetsplats påverkas. Resultaten bekräftas även av de intervjuer, fokusgrupper och workshops som är gjorda inom ramen för denna utvärdering. Resultaten ligger även helt i linje med utvärderarnas mycket omfattande erfarenhet från andra, liknande studier. Den ekonomiska effekten av att ställa frågor om våld är stor eller mycket stor. Samtidigt är de extra resurser som behövs för att utföra detta arbete små eller mycket små. Därmed blir lönsamheten stor och återbetalningstiden kort. Att ställa frågor om våld ska ses som ett sätt att öka effektiviteten i de insatser som samordningsförbunden finansierar samtidigt som det förbättrar individers möjligheter att leva ett bra liv och bli självförsörjande genom arbete.

För att frågor om våld verkligen ska ställas till deltagare i de insatser som finansieras av samordningsförbund finns flera viktiga förutsättningar. Inledningsvis behövs ett tydligt ställningstagande och uppbackning från ledning och chefer. Alla måste känna att ledningen prioriterar detta arbete. Därefter behövs gedigen utbildning av den personal som ska ställa frågorna. Kompetenspåfyllnad behöver dessutom ske löpande. Det behövs för att personalen ska känna sig trygga med att både ställa frågorna och klara av att ta hand om svaren. Utöver detta behövs tydliga rutiner. Att ställa frågor om våld enbart på indikationer räcker inte. Rutinerna behöver tydliggöra att all personal som arbetar i insatser som finansieras av samordningsförbund ska ställa dessa frågor, frågorna ska ställas mycket tidigt i individens rehabprocess och frågorna ska ställas vid upprepade tillfällen enligt ett beslutat tidsintervall. Arbetet behöver i nästa steg följas upp. Både avseende att frågorna verkligen ställs, vilka svar som framkommit och

hur detta har påverkat deltagarnas fortsatta rehabiliteringsprocess mot arbete och studier.

Denna utvärdering visar med stor tydlighet att fasta rutiner är en förutsättning för att frågor om våld ska ställas i den omfattning som det finns behov av. Utvärderingen visar också att ingen deltagare tar skada av att de får frågor om våld. Tvärtom, all information indikerar att det enbart finns positiva effekter av att ställa frågor om våld. Detta bör praktiseras både gentemot deltagare i insatser och gentemot personal som arbetar i dessa insatser. Att konsekvent arbeta med att ställa frågor om våld stärker också tydligt kvinnors och barns ställning i samhället, eftersom betydligt fler kvinnor och barn utsätts för våld i nära relationer jämfört med män.

Rekommendationer

Nedan lämnar utvärderaren sina rekommendationer för att NNS och samordningsförbunden dels i större omfattning och med högre effektivitet ska kunna upptäcka våldsutsatta. Dels att samordningsförbunden med större effektivitet ska kunna fullgöra sitt grunduppdrag, det vill säga att hjälpa fler personer att göra stegförflyttningar så att de kan försörja sig själva genom arbete.

Utvärderaren rekommenderar:

- NNS bör ansvara för att ta fram en implementeringsplan för att tillvarata lärande, arbetsmetoder och samverkansstrukturer från projektet att öka upptäckten av våld. I implementeringsplanen bör framgå Vad som ska implementeras från projektet, Hur det ska göras och Vem som har ansvar och mandat för att genomföra implementeringen. Implementeringsplanen behöver även fokusera på hur implementeringen förankras på bred front så att det blir ett grundläggande arbete i alla förbund i landet.
- Ta fram förslag på nationella rutiner/riktlinjer för samordningsförbundens arbete med att ställa frågor om våld i nära relationer i syfte att öka upptäckten av våld. Dessa rutiner behöver fokusera på att frågor ska ställas mycket tidigt i processen när en ny deltagare tas in i en verksamhet. Därefter behöver frågorna ställas vid upprepade tillfällen och med ett fast intervall, för att säkerställa att deltagare faktiskt får frågorna vid flera tillfällen. I rutinerna bör framgå att arbetet med att ställa frågor om våld omfattar all personal inom samordningsförbunden. Annars finns uppenbar risk att det skapas olika grupperingar inom personalgrupperna.
- Ta fram ett nationellt utbildningspaket för arbetet med att ställa frågor om våld i nära relationer. Utbildningspaketet bör innehålla både en inledande grundkurs och därefter en struktur för löpande kunskapspåfyllnad för all personal. Strukturer för löpande erfarenhetsutbyten bör också ingå i utbildningspaketet.
- Kravställ arbetet med att ställa frågor om våld i avtalen med parterna vars insatser samordningsförbunden finansierar.
- Ta fram ett digitalt stöd för att ställa frågor och samla in svar på frågorna kring våld i nära relationer. Skapa det digitala stödet med målsättningen att uppföljning, analys och feedback till samordningsförbunden ska ske löpande och på ett sätt som skapar mervärde och lärande.

- Bygg upp struktur för löpande sammanställning, analys och återkoppling av skapade resultat, vilket har till syfte att skapa lärande och mervärde inom samordningsförbundens organisationer och verksamheter. Analyserna bör återkopplas till samordningsförbundens huvudmän på nationella nivå, för att skapa en ökad förståelse för det värde som samordningsförbunden kan bidra till att skapa med sina resurser, sina arbetsmetoder samt med sitt bemötande och engagemang för att stödja personer i utanförskap till ett bättre mående och ett mer självständigt liv.
- Arbetet med att ta fram rutiner, utbildningspaket och digitalt stöd bör genomföras i nära samarbete med den personal som ska använda sig av dessa stöd. Skapa därför arbetsgrupper med intresserad och engagerad personal för att ta fram förslag och säkerställ därefter lokal förankring hos samordningsförbunden för att arbetet sedan ska kunna implementeras och skapa önskade resultat och effekter.
- Skapa förståelse hos samordningsförbundens chefer och personal att upptäckt av våld hos deltagare är en framgångsfaktor för att kunna arbeta effektivt med samordningsförbundens grundläggande uppdrag. Denna utvärdering indikerar att samordningsförbund som regelbundet och upprepat arbetar med att ställa frågor om våld kommer att bli mer effektiva i sitt grundläggande uppdrag, jämfört med förbund som inte arbetar aktivt med att öka upptäckten av våld i nära relationer hos sina deltagare.
- NNS rekommenderas att ta fram riktlinjer för att all personal som arbetar inom verksamheter som finansieras av samordningsförbunden regelbundet själva ska svara på frågor om våld. Dels är det viktigt för att samordningsförbunden ska föregå med gott exempel gentemot förbundens parter. Dels är det viktigt för att skapa en större förståelse och medvetenhet hos personalen kring vikten av att ställa dessa frågor.
- NNS rekommenderas att utvärdera om SKRs metod ISU (Individbaserad, Systematisk Uppföljning) och/eller kunskap om metoden kan användas för att utveckla NNS arbete med uppföljning och analys av NNS och samordningsförbundens arbete med ökad upptäckt av våld.

Inledning

Bakgrund

Regeringen har gett Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Migrationsverket och Socialstyrelsen i uppdrag att verka för förbättrad upptäckt av våld. I regeringsuppdraget ”Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m. 2022-2024” fick Jämställdhetsmyndigheten i uppdrag att ansvara för övergripande samordning, uppföljning och redovisning av genomförda insatser. NNS, Nationella Nätverket för Samordningsförbund, fick 2019 i uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten att arbeta för ökad upptäckt av våld i nära relationer inom ramen för samordningsförbundens verksamheter.

En pilotverksamhet med ett antal samordningsförbund har genomförts under perioden 2019 – 2022. NNS och samordningsförbundens uppdrag har därefter förlängts under 2023 och 2024.

NNS uppdrag består i att få fler samordningsförbund att delta i projektet, att implementera arbetsmetodikerna samt skapa förutsättningar för deltagande samordningsförbund att själva registrera och följa upp frågeformulär om våld i statistikdatabasen. Under förlängningen ska projektet behålla, fördjupa och utveckla nuvarande arbetssätt i förhållande till kunskapsutveckling, erfarenhetsutbyte, handledning, utbildning samt mentorskap. Förbunden ska även få stöd i kartläggning av vilket skydd och stöd samt vilka behandlingsinsatser som finns lokalt, regionalt och nationellt för individer med erfarenheter av våld.

Uppdrag för utvärderingen

Payoff fick under 2023 ett första uppdrag att genomföra en avgränsad studie av det arbete som NNS och samordningsförbunden har utfört inom ramen för Jämställdhetsmyndighetens regeringsuppdrag att öka upptäckt av våld i nära relationer. Utvärderingen som presenteras i denna studie ska ses som en fördjupning av den utvärdering som genomfördes 2023.

Syfte

NNS har intresse av att ytterligare kunna fördjupa och utveckla bilden av den nytta som NNS och samordningsförbunden skapar genom att aktivt arbeta med ökad upptäckt av våld i nära relationer. Payoffs uppdrag ska ta sin utgångspunkt i den kunskap som framkom under utvärderingen 2023 samt att fördjupa fokus inom följande områden/frågeställningar:

- Öka förståelsen vad det betyder för den enskilde deltagaren att hen får frågor om våld från personalen inom de verksamheter som samordningsförbunden finansierar.
- Öka förståelsen för hur personalen upplever att ställa frågor om våld och hur de upplever att ta emot, hantera information om våld och i nästa steg klara av att stödja den enskilda deltagaren.

- Öka kunskapen kring hur förbunden ser på behovet av att arbeta med frågor om våld både med deltagare och personal i de Finsam-finansierade insatserna.
- Öka kunskapen kring hur NNS ser på sin roll i att stödja förbunden i arbetet med att ställa frågor om våld och i förlängningen skapa ett effektivare stöd till förbundens målgrupper.
- Verifiera samhällsekonomiska resultat från tidigare studie.
- Komma med rekommendationer, vilka fokuserar på att utveckla NNS och samordningsförbundens arbete med att öka upptäckten av våld genom att ställa frågor om våld och därigenom bidra till en förbättrad hälsa hos deltagarna och ökade möjligheter till progression mot arbete.

Metod

Uppdraget har genomförts på följande sätt och med nedanstående metoder för datainsamling:

En *dokumentanalys* är gjord genom att samla in, sammanställa och analysera relevant dokumentation. Det innefattar bland annat att ett större antal relevanta rapporter har samlats in och analyserats samt att beskrivning av regeringsuppdraget att öka upptäckten av våld, NNS rapportering till Regeringskansliet samt annan dokumentation avseende våld i nära relationer har granskats.

Djupintervjuer är gjorda dels med representanter för NNS, chefer och personal inom samordningsförbund som deltagit i projektet samt intervjuer med individer som deltagit i insatser hos samordningsförbunden, där frågeställningar kring våld i nära relationer har tagits upp som en del i insatsen. Dessutom har intervjuer som gjordes i utvärderingen 2023 använts. I den utvärderingen gjordes intervjuer med ytterligare chefer och personal i samordningsförbund, deltagare i samordningsförbundens insatser samt personal inom berörda myndigheter.

Workshop genomfördes under utvärderingen 2023 med professionell personal för att identifiera livssituation för individer som påverkas av våld i nära relationer, vad insatser för att stärka dessa personer har för betydelse samt vad som hade hänt om stödet hade uteblivit. Denna workshop har använts som underlag även i denna fördjupade studie.

Payoffs modell för utvärdering av sociala investeringar, *NyttoSam*, har använts för analys av de samhällsekonomiska värden som skapas genom stöd till individer som påverkas av våld i nära relationer. Modellen är välbeprövad och har använts i ett hundratal utvärderingsuppdrag under de senaste tiotal åren. Ett stort antal av dessa uppdrag har omfattat insatser inom samordningsförbundens verksamheter. Modellen bygger på nationalekonomisk teori för cost/benefit-analyser samt lagar och regler för skattesystem, socialförsäkringssystem, arbetsmarknadspolitiska åtgärder samt ett stort antal standardkostnader för olika typer av insatser av olika samhällsaktörer; kommun, region och statliga verksamheter. Data kommer från SCB, SKR, Kolada och olika myndigheters årsredovisningar.

Översikt av rapporter kring våld

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar i sin rapport ”Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet – En fördjupad uppföljning av målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra” att målet om att mäns våld mot kvinnor ska upphöra är långt ifrån uppnått. Rapporten konstaterar även att det finns stora brister när det gäller att upptäcka våld samt ge stöd och skydd till våldsutsatta.

En viktig del i arbetet med att upptäcka våld i nära relationer sker inom det kommunala uppdraget. Enligt Jämställdhetsmyndighetens kommunenkät 2023 så sker en stor del av kommunernas arbete genom att socialtjänsten ger stöd till individer som redan är våldsutsatta. Men enkäten visar att det även finns många som önskar och har ambitionen att i större utsträckning arbeta med att förebygga våldet redan innan det sker. Detta gäller framför allt mäns våld mot kvinnor.

Enligt Brottsförebyggande rådet har mer än en kvinna i månaden dödat av sin partner under de senaste 20 åren. Samtidigt är det enligt Jämställdhetsmyndigheten viktigt att uppmärksamma att våld tar sig uttryck på många olika sätt, inte bara genom fysiskt våld. Jämställdhetsmyndigheten nämner fysiskt, psykiskt och sexuellt våld samt hedersrelaterat våld och förtryck. I andra sammanhang nämns exempelvis även ekonomiskt våld, digitalt våld och funktionshinderrelaterat våld. Erfarenheter visar också att resultaten av det våldsförebyggande arbetet i hög grad gynnas av att det finns ett tydligt engagemang kring våldsfrågor hos politiker och beslutsfattare samt att det finns samordnande funktioner med strategiskt ansvar för det våldsförebyggande arbetet i kommunerna.

Det är utifrån detta perspektiv som föreliggande utvärdering ska ses, dvs hur arbetet med att upptäcka våld och i förlängningen att stödja och hjälpa våldsutsatta, ska kunna effektiviseras för att ge våldsutsatta ett bättre skydd och stöd.

Nedan följer en sammanställning och översikt av relevanta rapporter och skrifter, vilka belyser behovet av att ytterligare utveckla arbetet med att upptäcka våld och därefter kunna ge stöd och skydd till utsatta personer. Både våldsutsatta och förövare.

Systematiskt arbete, uppföljning och kontinuerlig utveckling

I flera rapporter beskrivs behovet av en ökad systematisk uppföljning av förekomsten av våld. I Jämställdhetsmyndighetens rapport, ”Arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor i Västerbottens län”, beskrivs exempelvis att utredningar har visat att det finns ett betydande mörkertal när det gäller mäns våld mot kvinnor. Det behövs därför fler aktörer och mer kontinuerligt och strukturerat arbete för att upptäcka våld hos våldsutsatta.

Det behövs även en omfattande, utvecklad och systematisk uppföljning kring våld och förtryck. ISU (Individbaserad Systematisk Uppföljning), vilket är ett projekt som SKR ansvarar för, lyfts fram som ett hjälpmedel för att öka fokus och struktur i den systematiska uppföljningen. Syftet med ISU är att öka kunskapen om socialtjänstens stöd till våldsutsatta. I rapporten konstateras även behovet av att den högre ledningen

uppmärksammar och står bakom arbetet med att upptäcka och förebygga våld, för att det ska få önskat genomslag och skapa resultat. Exempelvis lyfts behovet fram att ledningen säkerställer att det finns tydliga rutiner för löpande och återkommande insatser genomförs och följs upp samt behovet av även använda externa utvärderingar för att skapa ökad medvetenhet, kunskap, lärande och utveckling. Jämställdhetsmyndigheten föreslår exempelvis i sin rapport, ”Dags att prioritera det våldsförebyggande arbetet” att myndigheter ska få i uppdrag att årligen rapportera resultaten av upptäckt våldsutsatthet och våldsutövande samt beskriva hur de hänvisat våldsutsatta personer till rätt instans och stöd.

Viktigt, svårt och det finns en rädsla att bli ifrågasatt

I Jämställdhetsmyndighetens rapport, ”Arbetet med att förebygga och bekämpa våld mot kvinnor i Västerbottens län”, beskrivs hur viktigt det är att arbeta med att förebygga mäns våld mot kvinnor. Samtidigt framkommer hur svårt detta arbete är. Det finns teoretiska utbildningar, men saknas ofta praktiska metoder och arbetssätt. Rapporten beskriver hur intervjuad personal uttrycker en rädsla för att bli ifrågasatta, vilket blir ett hinder i arbetet med att förebygga våld. Rapporten lyfter även fram behovet av att föra fördjupade samtal kring vilka känslor som arbete med våld väcker hos personal och hur de påverkas.

Utbildning leder till ökad upptäckt av våld

I Jämställdhetsmyndighetens rapport 2024:6 ”Utbildning leder till ökad upptäckt av våld – Slutrapport av uppdraget att stödja lärosäten kring mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” beskrivs hur viktig det är med kompetensutveckling för att arbeta med att öka upptäckten av våld ska fungera på ett bra sätt. Gedigen utbildning skapar grunden för en trygghet och förståelse för behovet av att arbeta för ökad upptäckt av våld.

Arbetsplatsens betydelse

Jämställdhetsmyndigheten, Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap har sammanställt skriften ”Arbetsplatsens betydelse vid förekomst av våld i nära relationer”. I skriften lyfts arbetsplatsen fram som en viktig plats för personer som utsätts för våld i nära relationer. På arbetsplatsen kan individen få möjlighet att komma i kontakt med andra och att känna sig trygg. Samtidigt kan en person som utsätts för våld i nära relationer lättare bli stressad, aggressiv och skapa konflikter, vilket skapar en ökad belastning på kollegor och hela arbetsplatsen.

I skriften kan man läsa: ”Våld påverkar hela livssituationen, även arbetsförmågan och relationer på arbetsplatsen”. Arbetsplatsen måste också ses i ett vidare perspektiv, då arbete på distans idag är mycket vanligare jämfört med tidigare. I rapporten beskrivs att ”Det är svårare att upptäcka våldet och ge stöd till utsatta som arbetar hemifrån. Chefer behöver vara vaksamma på dessa risker”.

Vikten av att ställa frågor om våld till medarbetare och kollegor

Skriften lyfter en viktig sak som alla chefer och anställda kan göra om de får kännedom eller misstänker att en medarbetare är utsatt för eller utöver våld. Det är att ställa frågor! Att ställa frågor och prata med personen om hur hen mår lyfts fram som en av de viktigaste insatser som en medarbetare kan göra för en kollega, vilken de misstänker är eller har varit utsatt för våld.

Rapporten trycker på att ställa frågor om våld behöver ske på rutin och inte bara utifrån specifik anledning. Att bygga upp rutiner för att ställa frågor om våld hjälper både våldsutsatta och chef/medarbetare. Våldsutsatta får hjälp av rutinerna när det leder till att frågor om våld ställs oftare, vilket leder till ökad upptäckt. Rutiner hjälper även chef/medarbetare att känna trygghet när de ställer frågor. För att klara av att ställa frågor och samtal om våld är det också viktigt att förbereda sig genom utbildning, planering och övning.

Rapporten framhåller även att det är få personer som tar illa upp av att få frågor om våld. Istället beskrivs tystnad från omgivningen som ett långt större problem.

Kvinnor är särskilt utsatta för våld i nära relationer

Enligt Jämställdhetsmyndighetens rapport 2024:9 är kvinnor de absolut vanligaste offren för dödligt våld i nära relationer. Enligt rapporten uppger Polisen i flera regioner att det är fler kvinnor som dör till följd av våld där förövaren är en man som offret har eller haft en relation till, jämfört med antalet personer som dör till följd av skjutvapenvåld. Det konstateras även att det inte finns några geografiska eller andra skillnader gällande det dödliga våldet i nära relation mellan storstad, småstad och glesbygd. Därmed är våld i nära relationer att betrakta som ett problem som finns i hela vårt samhälle och där kvinnor är extra utsatta.

I rapporten kan man också läsa att våld allmänt påverkar de våldsutsatta individernas mående och förmåga att fungera på en arbetsplats. Det påverkar även de våldsutsatta individernas förmåga att fokusera på skoluppgifter och deras studieresultat om de studerar samt att det påverkar individernas allmänna psykiska hälsa. Därmed finns därmed en uppenbar risk att det även i detta perspektiv är just kvinnor och deras utbildning som i hög grad påverkas. Detta påverkar sannolikt även deras möjligheter att i framtiden etablera sig på arbetsmarknaden.

Kontaktuppgifter och verktyg

Avslutningsvis redovisar vi en sammanställning av kontaktuppgifter samt olika metoder och verktyg som framkommit i de dokumentstudier som gjorts inom ramen för denna utvärdering.

Kontaktuppgifter

Skriften från Jämställdhetsmyndigheten, Arbetsmiljöverket och Myndigheten för arbetsmiljökunskap "Arbetsplatsens betydelse vid förekomst av våld i nära relationer" avslutas med följande kontaktuppgifter till nationella stödverksamheter:

- Socialtjänsten i respektive kommun
- Polisen
- Nationellt center för kvinnofrid
  - Kvinnofridslinjen telefon 020-50 50 50
  - Stödlinjen för män telefon 020-80 80 80
  - Stödlinjen för transpersoner telefon 020-55 00 00
- www.Hedersförtryck.se
- Preventell Nationell hjälplinje telefon 020-66 77 88
- Välja att sluta telefon 020-555 666

Ideella stödverksamheter:

- Brottsofferjouren
- RFSL
- ROKS – paraplyorganisation för lokala kvinno- och tjejjourer
- UNIZON – riksförbund för idéburna kvinno-, tjej- och ungdomsjourer
- www.ungarealtioner.se

Verktyg

I Jämställdhetsmyndighetens rapport 2024:2 ”Frågor som alla chefer borde ställa” föreslås att följande verktyg kan av chefer och på arbetsplatser för att öka upptäckten av våld och förbättra stödet till våldsutsatta:

- Foldern ”Arbetsplatsens betydelse vid förekomst av våld i nära relation”, vilken innehåller information om regelverk.
- ”Gör det pratabart – en vägledning i att starta upp arbetet med att inkludera våld i nära relationer i det systematiska arbetsmiljöarbetet.
- Webbutbildningen ”Våld i nära relationer – agera som chef eller kollega”.

Erfarenheter från berörda organisationer och personer

Nedan beskrivs vad som framkommit i de djupintervjuer som gjorts inom ramen för denna utvärdering. Intervjuer har gjorts med representanter för NNS, projektledningen för samordningsförbundens arbete med ökad upptäckt av våld i nära relationer, chefer i flera samordningsförbund som aktivt arbetat i projektet, personal i flera samordningsförbund som aktivt arbetat i projektet samt deltagare i samordningsförbundens insatser, vilka har svarat på frågor om våld.

Vikten av att ställa frågor om våld

I flertalet intervjuer framhålls vikten av att kontinuerligt ställa frågor om våld till deltagare i samordningsförbundens verksamheter. Deltagare i samordningsförbundens verksamheter har generellt en utsatt position i livet och kopplat till arbetsmarknaden. Flera av de intervjuade beskriver att effekter av våld många gånger skapar hinder för individer att förbättra sitt mående och göra progression mot arbetsmarknaden. I intervjuerna lyfts särskilt vikten av att identifiera våldsutsatta kvinnor, eftersom kvinnor i större utsträckning utsätts för våld i nära relationer jämfört med män. Att kontinuerligt ställa frågor om våld till deltagare i samordningsförbundens verksamhet beskrivs också som ett viktigt arbete för att minska mörkertalet av våldsutsatta, vilket av flera respondenter bedöms som stort.

Våld är något som en individ bär med sig varje dag. Det skapar hinder i livet, studier och arbete. Genom att i ökad grad ställa frågor om våld till deltagare i samordningsförbundens verksamhet kommer fler våldsutsatta personer att uppmärksammas och få stöd att antingen komma bort från pågående våld eller hjälp att bearbeta tidigare upplevelser av våld. Samordningsförbunden beskrivs i flera intervjuer som extra fördelaktiga att arbeta med att ställa frågor om våld. I de verksamheter som förbunden finansierar träffar personal ett stort antal utsatta personer samt att de har en stor kompetens och stort engagemang kring att stödja dessa personer.

Projektet har varit viktigt för att öka fokus på våldsproblematiken inom samordningsförbunden

Projektet inom samordningsförbunden har bidragit till att fler medarbetare har fått en ökad kunskap om vad våld är och förståelse för behovet av att våld upptäcks. Genom projektet har olika typer av utbildningar genomförts för att höja personalens kompetens. Tack vare projektet har ämnet våld diskuterats i större omfattning, vilket i sig bidrar till en högre medvetenhet om vad våld är och i vilken omfattning som det påverkar den enskilde individen och dess möjligheter till att få en effektiv rehabiliteringsprocess mot självförsörjning genom arbete.

Chefer och personal beskriver i intervjuer att de har fått en ökad förståelse för hur viktig ökad upptäckt av våld är för att samordningsförbunden ska kunna fullgöra sitt

grundläggande uppdrag, dvs att stödja utsatta personer till egenförsörjning genom arbete.

De intervjuade personerna lyfter fram att det är svårt för en enskild myndighet/aktör att hantera våldsfrågan, utan det behövs samarbete och samordning. Därför lämpar sig samordningsförbunden väl för att arbeta för ökad upptäckt av våld. Samordningsförbunden har också ett stort engagemang samt är ofta snabbare från ord till handling även vad myndigheter klarar av att vara. Därmed har projektet bidragit till att sprida kunskap och medvetenhet om våld inom samordningsförbundens fyra parter.

NNS – en sammanhållande funktion

NNS har haft en sammanhållande och samordnande roll i samordningsförbundens arbete med att öka upptäckten av våld i nära relationer. Enligt intervjuerna skulle det varit möjligt för Jämställdhetsmyndigheten att ha direktkontakt med intresserade förbund. Det bedömdes dock som ett ineffektivt sätt att arbeta. Istället har NNS kunnat vara kontaktytan med Jämställdhetsmyndigheten för att skapa en effektiv och fungerande kommunikation. NNS har kunnat använda sig av sitt nätverk och sitt förtroende hos förbunden för att sprida information och skapa engagemang kring projektets genomförande. Samtidigt beskriver några intervjuer att NNS inte har haft något likande uppdrag tidigare och inte är vana att arbeta med centrala, övergripande uppdrag. Det har därför funnits utmaningar i att skapa en fungerande och effektiv projektorganisation.

Det intervjuade personerna lyfter dock fram NNS arbete som viktigt och att arbetet har gått över förväntan. Den allmänna bedömningen är att NNS har bidragit till att det blivit en större spridning och djupare förankring av projektet bland förbunden jämfört med om NNS inte hade haft en samordnande roll. Därmed har NNS också bidragit till att projektet har nått fler våldsutsatta deltagare. NNS har också bidragit genom att skapa strukturer för kompetensinsatser och struktur för uppföljning och återkoppling av information till förbunden genom olika typer av dokumentation och konferenser.

NNS har genom sitt arbete på ett tydligt sätt tagit ställning för att arbete med ökad upptäckt av våld i nära relationer är av stor vikt, både för den enskilde deltagaren och för samordningsförbundens möjlighet att arbeta effektivt med sitt grundläggande uppdrag.

Kunskap och rutiner skapar trygghet för personalen

I de intervjuer som genomförts i denna utvärdering har det framkommit att det finns en oro och viss rädsla hos delar av personalen inom samordningsförbunden att ställa frågor om våld. Samma bild förmedlades även i de intervjuer som gjordes i utvärderingen 2023. Samtidigt beskrivs att kontinuerlig utbildning och tydliga rutiner är ett stöd för personalen. Då vet alla om att frågorna ska ställas och de får kunskap för att klara av uppgiften. Flera av de intervjuade personerna beskriver att arbetet med att ställa frågor om våld fungerar bäst när det finns en rutin som förmedlar att all personal ska ställa frågor om våld enligt ett givet intervall, exempelvis var tredje månad. Att ställa frågor om våld får inte vara valfritt, utan det ska vara tydligt att det ingår i uppdraget när man arbetar inom samordningsförbundens verksamheter och insatser.

Oavsett om insatserna bedrivs med "egen" personal eller om verksamheternas bedrivs av partner med finansiering av samordningsförbunden.

Det är både av stor vikt att ta personalens oro på allvar och säkerställa grundläggande utbildning. Samtidigt får inte svårigheterna överdrivas. En erfaren medarbetare beskriver att hen har arbetet med att ställa frågor om våld ända sedan starten 2019. Under alla dessa samtal är det bara en enda deltagare som reagerat på frågorna så att det har blivit en jobbig process. Och under samma period är det inte en enda deltagare som har reagerat negativt på att få frågorna ställda till sig flera gånger, trots att rutiner har varit att ställa frågor om våld var tredje månad. Detta bekräftas även i flera andra intervjuer.

En viktig del i att bygga upp en trygghet hos personalen är att bygga upp lokal kännetend om och kontaktytor med professionella aktörer, vilka personalen kan vända sig till för att säkerställa att våldsutsatta individer får det stöd som behövs. Då känner personalen att det finns en tydlig process framåt i de fall där en våldsutsatt individ behöver kompletterande, professionellt stöd, utöver vad samordningsförbunden kan stödja med.

Det är inte tidskrävande att ställa frågor om våld

I de intervjuer som är gjorda med både chefer och personal framgår det att det generellt inte är tidskrävande att ställa frågor om våld. Självklart måste tid avsättas för att deltagaren ska kunna svara på frågorna och att svaren sedan ska kunna diskuteras. Men ingen lyfter detta som ett argument för att avstå från att ställa frågor om våld. Tvärtom är det flera av de intervjuade personerna som lyfter fram att diskussionen om frågorna istället ses som en naturlig del i kartläggningen av individens bakgrund, problematik och resurser. Att diskutera våldsutsatthet ses istället som en förstärkning i bakgrundsinformationen och en möjlighet till att snabbare identifiera hinder som individen behöver hjälp att hantera för att på ett mer effektivt sätt komma vidare i sin rehabilitering och progression mot bättre mående och egenförsörjning genom arbete. Endast i ett fåtal fall har arbetet med att hantera svaren om våld genererat en större arbetsinsats än de vinster som bedöms uppstå till följd av upptäckten av våld. Istället finns det upprepade berättelser om att frågor om våld har bidragit till att individens rehabilitering både gått snabbare och blivit bättre just på grund av upptäckten av våld och hur det har påverkat individens mående och förmåga att göra progression mot självförsörjning genom arbete.

Projektmedel och oro för implementering

De externa projektmedel som NNS och samordningsförbunden har fått upplevs av de intervjuade personerna som en direkt förutsättning för att starta, utveckla och genomföra projektet. När projektfinansieringen går mot sitt slut finns en oro att den centrala samordningen kommer att upphöra och att det i sin tur kommer att leda till att den upparbetade strukturen med att ställa frågor om våld kommer att avta.

Flera av de intervjuade framhåller att det måste föras en diskussion kring hur NNS och samordningsförbunden ska kunna ta tillvara på lärandet och implementera detta i

förbundens ordinarie verksamheter, utan extern finansiering. Detta är särskilt viktigt då den upplevda nyttan, både för individen, förbunden och parterna, beskrivs som stor.

Förbunden och parterna ställer inte regelbundet frågor om våld till den egna personalen

I de intervjuer som är genomförda inom ramen för denna utvärdering svarar det absoluta merparten att den egna chefen inte ställer regelbundna frågor om våld i t.ex. medarbetarsamtal eller på annat sätt. Däremot finns det flera av de intervjuade personerna som hade önskat att detta gjordes. Både för att öka upptäckten av våld bland den egna personalen och för att samordningsförbunden och myndigheterna ska föregå med gott exempel. Flera av de intervjuade uttrycker att samordningsförbunden bör, oavsett om de bedriver insatser i egen regi eller enbart finansierar insatser som utförs av parterna, säkerställa att frågor om våld regelbundet ställs till den personal som arbetar i verksamheter som genomförs med resurser från förbunden.

Samhällsekonomiska effekter av att ställa frågor om våld

I den utvärdering som genomfördes under 2023 påbörjades ett arbete med att försöka fånga, beräkna och beskriva de samhällsekonomiska effekter som uppstår genom att öka upptäckten av våld. Detta arbete mynnade ut i några typfall, vilka användes för att beskriva troliga effekter. Typfallen byggde på information från chefer, personal och deltagare, vilka alla vara samstämmiga. Det som framkom var att generellt tar inte arbetet med att ställa frågor om våld speciellt mycket tid och resurser i anspråk. Självklart tar det en viss tid för deltagaren att svara på frågeformuläret och att det sedan tar en viss tid att gå igenom och diskutera deltagarens svar på frågorna. Däremot beskriver både chefer och personal att detta arbete inte ska ses som en extra arbetsuppgift. Istället ska frågor om våld ses som en naturlig del i kartlägningsarbetet. I det perspektivet ses arbetet med att ställa frågor om våld snarare som en effektivisering av hela rehabprocessen. Frågorna om våld hjälper personalen att snabbare få klart för sig om det finns en våldsproblematik som påverkar individens förutsättningar för rehabilitering. Dessutom är det flera av de intervjuade som vittnar om att rehabiliteringsprocessen går tydligt snabbare när problematik kring våld identifieras jämfört med om den förblir okänd. Denna bild bekräftades av intervjuer med deltagare.

I denna utvärdering har vi fortsatt att ställa frågor kring hur mycket tid och resurser som går åt till att ställa frågor om våld. Därefter har vi ställt frågor kring hur stora effekter det kan få på individens rehabprocess. Vi har helt enkelt försökt att verifiera de effekter som beskrevs i rapporten 2023.

Vi kan nu konstatera att de nya intervjuerna under 2024 verifierar resultat som framkom 2023. Den sammantagna bilden av de intervjuer som genomförts under 2023 och 2024 visar följande:

- Att ställa frågor om våld tar i normalfallet inte speciellt mycket tid i anspråk. Att prata om svaren tar inte heller speciellt mycket extra tid, när diskussionen ses som en del av den ordinarie kartläggningen. Istället finns det flera av de intervjuade som lyfter fram att hela kartlägningsprocessen blir effektivare genom att införa frågor om våld.
- Det finns en stor övertygelse och samstämmighet bland de intervjuade att upptäckt av våld förbättrar deltagarens allmänna mående. Det leder också till en allmänt snabbare och mer effektiv rehabilitering och stegförflyttning mot arbete. Våld är i allmänhet ett hinder som försenar individens utveckling. När våld uppmärksammas minskar eller försvinner detta hinder och individen kan utvecklas på ett bättre sätt mot egenförsörjning genom arbete.
- Däremot har de intervjuade väldigt svårt att beskriva i vilken omfattning individens rehabilitering effektiveras.

Bedömningen i punkterna ovan är gjord utifrån intervjuer med chefer och personal inom ett flertal samordningsförbund, representanter för NNS. Uppgifterna har därefter verifierats genom intervjuer med våldsutsatta deltagare. Det finns en mycket stor samstämmighet i uppgifterna bland alla de intervjuade personerna.

Utöver intervjuerna har utvärderaren läst ett stort antal rapporter för att få kompletterande information. Rapporterna bekräftar bilden av att upptäckt av våld främjar individens rehabiliteringsprocess, men inte heller rapporterna ger någon större ledning i vilken omfattning denna effektivisering sker. Dessutom finns det väldigt få forskningsstudier som överhuvudtaget har tittat på sambandet mellan våld, arbete och ekonomiska effekter. Det finns därmed inget referensmaterial att jämföra med.

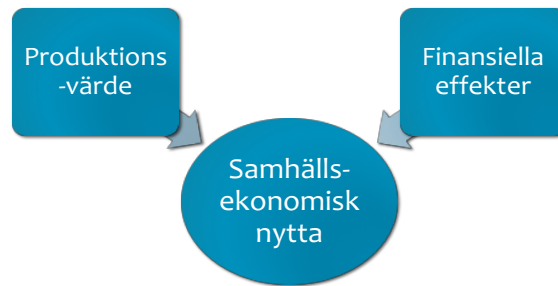
Utvärderingens slutsats blir därmed att vi kvarstår vid de två typfall som arbetades fram under utvärderingen 2023. Dessa utfall ska ses som relevanta, men enbart pedagogiska exempel. Det finns i dagsläget helt enkelt inte tillräckligt underlag för att uttala sig om en genomsnittlig effektivitetshöjning genom att samordningsförbundens ställer frågor om våld. Däremot för vi nedan i denna rapport flera resonemang utifrån brytpunktsanalyser, dvs vilka effekter som behöver uppstå för att insatserna med att ställa frågor om våld ska vara ekonomiskt motiverade.

Allmänt kring samhällsekonomisk nytta

Nedan beskrivs allmänna samhällsekonomiska samband som är relevanta i förhållande till arbetslivsriktad rehabilitering. Syftet är att skapa en ökad förståelse hos läsaren kring varför ekonomiska effekter uppstår. I bilaga redovisas ytterligare information kring typfallen, vilket ursprungligen arbetades fram och redovisades i rapporten 2023. Dessa typfall är, som vi redovisat ovan, fortfarande relevanta för att beskriva troliga ekonomiska effekter av ökad upptäckt av våld hos deltagarna inom samordningsförbundens insatser.

Samhällsekonomisk intäkt skapas primärt genom att en person mår bättre och kan göra stegförflyttningar från utanförskap och arbetslöshet till att försörja sig genom arbete. Då skapas både ett samhällsekonomiskt produktionsvärde samt finansiella effekter. Dessa effekter påverkas i sin tur av omfattningen av anställningen samt om arbetstagaren har en subventionerad anställning på grund av funktionsnedsättning eller inte.

När det gäller studier är det en av de mest kraftfulla "frisk- och skyddsfaktorer" som finns för att rusta en individ, så att hen klarar att försörja sig själv. Däremot tar studier tid och resurser i anspråk. Under den tid som en individ studerar skapas det inte någon samhällsekonomisk intäkt. I stället ska studier ses som en social investering, där samhället satsar resurser idag och där både individen och samhället är vinnaren den dagen individen är klar med sin utbildning och kan ta steget över till arbetslivet och försörja sig själv.

Bild 1. Modell Samhälls-ekonomisk nytta

NyttoSam, modell för samhälls-ekonomisk utvärdering

I denna utvärdering använder vi Payoffs modell för utvärdering av sociala investeringar. NyttoSam är en modell för cost/benefit-analys som visar på de ekonomiska effekter som uppstår när individer gör stegförflyttningar mot egenförsörjning genom arbete. I denna rapport visar vi på de ekonomiska effekter som uppstår genom den utveckling av individens livssituation som sker från att individens skrivs in i samordningsförbundets insatser tills individen skrivs ut. Vi gör dessutom en bedömning av mer långsiktiga effekter, vilka kan uppstå efter att individen har lämnat samordningsförbundets insatser.

Underlag för beräkningar har tagits fram vid intervjuer och workshops med både personal och deltagare.

Samhälls-ekonomiska effekter

Inom ramen för denna utvärdering har det ingått att göra en beskrivning av vilka samhälls-ekonomiska effekter som kan uppstå genom ökad upptäckt av att personer har utsatts för våld. Underlaget för att identifiera, beräkna och analysera dessa effekter är intervjuer med personal inom samordningsförbund, deltagare i insatser som har svarat på enkäten om våld, intervjuer med deltagare som varit våldsutsatta samt workshop där både personal och deltagare har deltagit.

Underlagen har använts för att arbeta fram två typfall; 1) Sjukskriven kvinna med utmattningssyndrom samt 2) Ung vuxen med psykisk ohälsa. Syftet med typfallen är att beskriva livssituationen för två typiska målgrupper som kommer till samordningsförbunden, vilka ofta har upplevt våld. I nästa steg beräknar vi, beskriver och förklarar vilka samhälls-ekonomiska effekter det får om dessa personer får ett fungerande stöd och klarar av att utvecklas mot ett bättre mående och i större utsträckning klarar av att studera och/eller arbeta. Vi gör denna analys utifrån att personerna under lång tid har haft svårt att komma vidare i sin utvecklingsprocess. En viktig anledning till att deras utveckling har hindrats är deras erfarenheter av att ha utsatts för våld. Oavsett om de själva är medvetna eller inte om att erfarenheterna av våld har bidragit till ett dåligt mående och skapat hinder i deras rehabiliteringsprocess.

I bilaga beskriver vi mer utförligt de två typfallens livssituation, vilka effekter våld har bidragit till att skapa samt hur individen i nästa steg har lyckats komma vidare i livet

med stöd av samordningsförbundet. En viktig del i individens progression är att samordningsförbunden har identifierat att individen varit eller är utsatt för våld.

I vilken omfattning som upptäckten av våld har påverkat individens utveckling har inte möjligt att svara på i denna studie. Däremot vet vi att själva insatsen att ställa frågor om våld inte resurskrävande. Vi gör därför en brytpunkts analys, dvs visar på i vilken omfattning som positiva samhällsekonomiska effekter behöver uppstå för att det ska vara ekonomiskt motiverat att lägga tid och resurser på att ställa frågor om våld utöver de resurser som läggs på individen i den ordinarie rehabiliteringsinsatsen.

Samhällsekonomiska effekter; utmattningssyndrom

Ekonomiska effekter på kort sikt

Genom den utveckling som individer i Typfall 1 klarar av att göra så minskar deras behov av offentlig försörjning och de i ökad omfattning kan försörja sig själva. Det sker även en förflyttning från en passiv livssituation där individen försörjs via sjukpenning till en mer aktiv livssituation där individen försörjer sig med lön från arbete och/eller med olika typer av stöd från Arbetsförmedlingen. Vid stöd från Arbetsförmedlingen försörjer sig individen fortfarande med hjälp av offentligt stöd, men har gjort tydliga stegförflyttningar mot arbetsmarknaden. Både förflyttningarna inom de offentliga försörjningssystemen och förflyttningen från icke-arbete till arbete genererar tydliga ekonomiska intäkter. I detta fall består intäkterna både av ökade intäkter från ökad produktion och minskade kostnader kopplade till offentlig försörjning. När individerna i målgruppen mår bättre förbrukar de dessutom mindre offentliga stödresurser, exempelvis inom vården. Även dessa ekonomiska effekter adderas till de totala samhällsekonomiska intäkterna.

Följande samhällsekonomiska intäkter skapas på kort sikt för målgruppen i Typfall 1, det vill säga i direkt anslutning till att individen avslutar sitt deltagande i samordningsförbundets insatser och tar steget vidare till arbete, studier eller fortsatta insatser inom parternas ordinarie insatser. Effekterna är årligen återkommande.

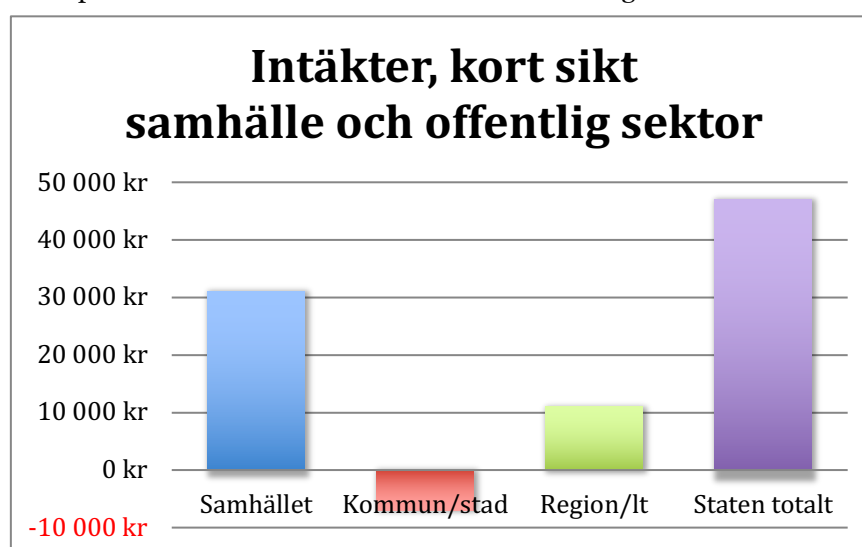

Diagram 1: Samhällsekonomiska intäkter Typfall 1, kort sikt

Samhällets totalt ökade intäkter består av en kombination av ökad produktion när individerna kommer i arbete, att antalet personer som är sjukskrivna minskar, att fler personer klarar av att påbörja studier samt att den totala resursförbrukning minskar när individerna mår bättre och i högre grad klarar sig utan stöd från olika samhällsaktörer, exempelvis vården.

Kommunens ökade kostnader beror på en kombination av ökade kostnader för vuxenutbildning i kommunal regi, samtidigt som skatteintäkterna ökar när fler i målgruppen kommer i arbete. Att den totala effekten på kort sikt blir negativ beror på att andelen som går direkt till arbete är liten samtidigt som en relativt stor andel går till studier. Att genomföra utbildning kostar. Däremot bör kostnader för vuxenutbildning ses som en investering, där kommunala kostnader på kort sikt genererar skatteintäkter och minskad risk för ekonomiskt bistånd på längre sikt.

Regionens ökade intäkter består av en kombination av minskade kostnader för vård när individerna mår bättre och ökade skatteintäkter från personer i arbete.

Statens intäkter består av en kombination av minskade kostnader för Försäkringskassan för handläggning och utbetalad sjukpenning, ökade kostnader för Arbetsförmedlingen för handläggning och utbetalning av lönesubventioner samt ökade intäkter av sociala avgifter och indirekta skatter från arbete. Någon statlig inkomstskatt genereras inte, då bedömningen är att målgruppen har en genomsnittlig lön som ligger under brytpunkten.

Brytpunktsanalys, kort sikt

Hur stor andel av de samhällsekonomiska intäkterna som beror på samordningsförbundens arbete med ökad upptäckt av våld har inte varit möjligt att utreda inom ramen för detta uppdrag. För att med god säkerhet kunna besvara denna fråga behövs sannolikt omfattande, longitudinella forskningsstudier av ett stort antal individer. Istället genomför vi en brytpunktsanalys, för att visa på vilka effekter som behöver uppstå för att arbetet med ökad upptäckt av våld ska vara lönsamt.

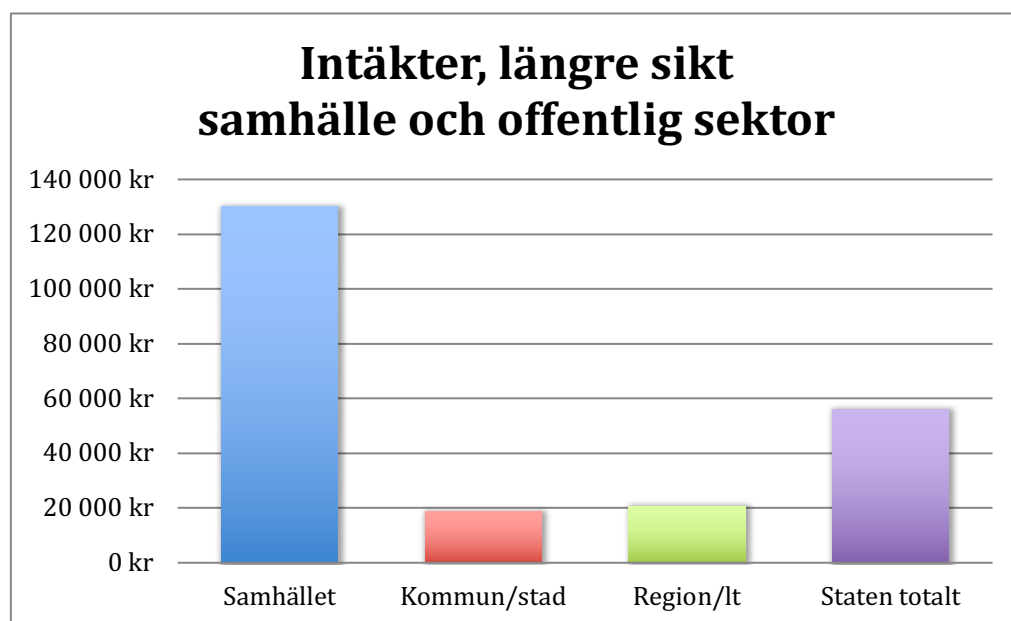
Resurserna för samordningsförbundens insatser är generellt omfattande och kräver samordning, vilket är orsaken till att individerna över huvud taget skrivs in i samordningsförbundens insatser. I förhållande till insatsernas totala resurser är resurserna, som behövs för att ställa frågorna och följa upp svaren, små. Vi utgår från att extraarbetet motsvarar tiden för att ställa frågor, tiden för att diskutera svar med individen samt ytterligare någon extra träff för att följa upp individens mående, specifikt utifrån våldsproblematiken. Exempelvis träffar med psykiatrin och/eller socialtjänsten. Men jämfört med den grundläggande rehabiliteringsinsatsen, vilken ofta pågår mellan ett par månader upp till ett år, så är detta ”merarbete” mycket litet.

Brytpunktsanalysen visar att merarbetet att ställa frågor om våld, följa upp frågorna och vid behov ge individen kompletterande stöd ger en samhällsekonomisk återbetalningstid på cirka 3 månader. Detta jämfört med om individens rehabilitering hade fördröjts om våldsproblematiken inte hade upptäckts. Orsaken är att individen snabbare och mer hållbart kan utvecklas mot egenförsörjning från arbete genom att våldsproblematiken uppmärksammas och leder till att individen mår bättre. Tre månaders återbetalningstid är att betrakta som mycket kort, det vill säga att den extra insatsen

att ställa frågor om våld är ett mycket effektivt sätt att arbeta för att stödja individer till att i ökad omfattning klara av att försörja sig själva genom arbete.

Effekter på längre sikt

På längre sikt kommer individerna i målgruppen för Typfall 1 sannolikt fortsätta att utvecklas positivt. Antalet som kan försörja sig via arbete ökar genom att flera av de som tidigare studerade klarar av att ta steget ut i arbete. Detsamma gäller individer som tidigare var i arbetsträning. Vi vill poängtera att vi fortfarande räknar med att delar av individernas anställningar är subventionerade, för att inte överskatta de ekonomiska effekterna. Med dessa antaganden utvecklas de samhällsekonomiska intäkterna enligt nedanstående.

Diagram 2; Samhällsekonomiska intäkter Typfall 1, längre sikt

Intäkterna för *samhället* ökar betydligt genom att fler kommer i arbete. Detta belyser hur värdefullt det är att hitta orsaken till varför en person mår dåligt och sedan kunna sätta in anpassade insatser. Intäkterna för *kommunen* har nu blivit positiva genom en kombination av ökade skatteintäkter och minskade kostnader för ekonomiskt bistånd. Samtidigt minskar kostnaderna för kommunal vuxenutbildning när personer klarar av att avsluta sina studier och ta steget in på arbetsmarknaden. Intäkterna för *regionen* har ökat något, till följd av ökade skatteintäkter när fler kommer i arbete. Intäkterna för *staten* har också ökat något. Statens effekter består delvis av en kombination av överflyttning av kostnader från Försäkringskassan till Arbetsförmedlingen. Individerna gör positiva stegförflyttningar mot arbetsmarknaden, men utan att alla når ända fram. Arbetsförmedlingens kostnader består av att de stödjer individen med hela eller delar av individens försörjning samtidigt som de ska sätta in aktiva insatser, exempelvis när individen beviljas en subventionerad anställning.

Den ekonomiska hävstången av att stödja individer till arbete är mycket stor. Det är därför av stor vikt att arbetslivsinriktade insatser arbetar med fokus på hållbara lösningar istället för att siktar på snabba resultat, vilka riskerar att inte bli hållbara över tid.

Det är fortsatt inte möjligt att svara på hur stor andel av de ekonomiska intäkterna som beror på arbetet med att upptäcka våld. Däremot visar brytpunktsanalysen att med denna nivå på intäkterna har återbetalningstakten förbättrats ytterligare och ligger under 1 månad. Det vill säga den tid det tar för samhället att få tillbaka de extra resurser som behövs för att ställa frågor om våld i princip obefintlig. Orsaken är att en snabbare och mer effektiv rehabiliteringsprocess skapar betydligt mycket mer positiva ekonomiska effekter jämfört med den lilla extra resursförbrukning som sker vid arbetet med att ställa frågor om våld.

Samhällsekonomiska effekter; ung vuxen med psykisk ohälsa

Effekter på kort sikt

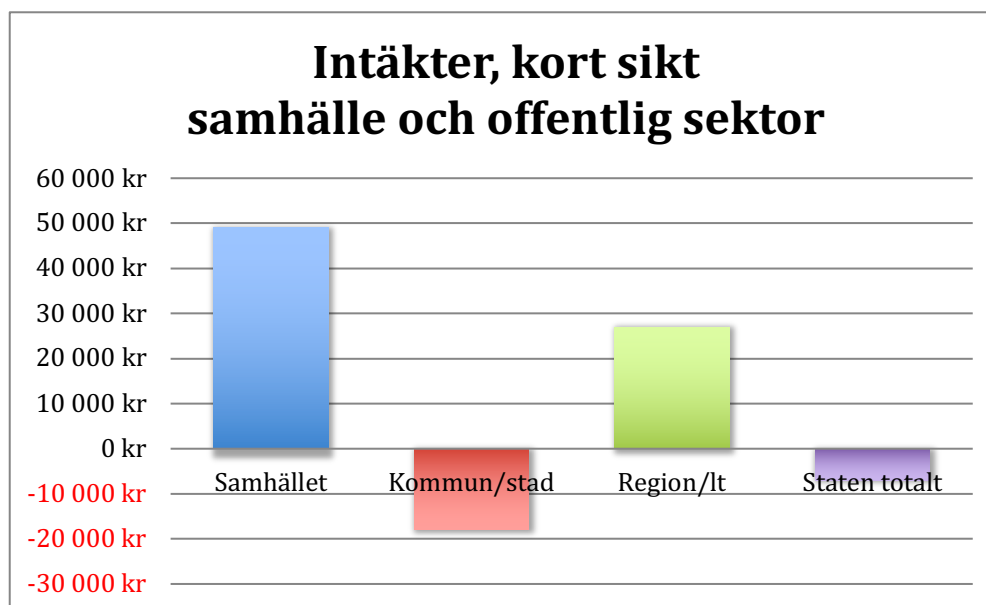
Principen för att skapa samhällsekonomiska intäkter är densamma i både Typfall 1 och 2. Faktum är att principen är densamma för alla individer och målgrupper. Ju mer en person kan försörja sig själv genom arbete och klara sig utan offentlig försörjning, dessutom större blir de samhällsekonomiska intäkterna. På samma sätt förbättras det samhällsekonomiska resultat för alla individer/målgrupper. Ju bättre en individ mår, ju mindre stöd som hen behöver från vården och myndigheter och ju mer en individ kan försörja sig genom arbete, desto större ekonomiska effekter skapas.

Underlag från intervjuer och workshop visar att individer som motsvarar Typfall 2, unga vuxna med psykisk ohälsa, får ett bra och väl fungerande stöd av samordningsförbunden. Det leder i sin tur till att redan när individerna skrivs ut från samordningsförbundet så mår de bättre och har påbörjat en process där de utvecklas mot arbete och studier. Flera klarar av att komma i studier och andra klarar av att komma i arbetsträning. På kort sikt finns även en viss andel som klarar av att ta steget hela vägen till jobb, även om det är en liten andel och arbetena är subventionerade.

Studier leder inte till samhällsekonomiska intäkter under tiden som de pågår. Studier ska istället ses som en social investering, där samhället satsar resurser idag och där intäkten uppstår den dag individen kan avslutat sina studier med godkända betyg och ta steget in på arbetsmarknaden.

Även för Typfall 2 är de samhällsekonomiska intäkterna relativt begränsade i det korta perspektivet, det vill säga i direkt anslutning till att individen skrivs ut från insatsen inom samordningsförbundet.

Intäkterna för unga vuxna med psykisk ohälsa blir i detta typexempel enligt nedan.

Diagram 3: Samhällsekonomiska intäkter Typfall 2, kort sikt

Den totala *samhällsintäkten* består i att andelen i målgruppen som försörjer sig via arbete ökar, även om anställningarna till största delen är subventionerade. Däremot ökar, i det korta perspektivet, kostnaderna inom *kommunen* då flera individer som tidigare var helt "utanför systemet" nu har kommit i kontakt med socialtjänsten, arbetsmarknadsenheter och i ökad omfattning uppbär ekonomiskt bistånd. *Regionen* påverkas genom minskade kostnader inom vården samt ökade skatteintäkter. *Statens* totala effekt är liten. Det beror på att besparingarna inom Försäkringskassan på kort sikt övergår till kostnader inom Arbetsförmedlingen. Detta ska dock ses som positivt då individerna i större utsträckning är i en aktiv insats och har närmat sig arbetsmarknaden, det vill säga en positiv stegförflyttning, vilken kan ge ökade intäkter i ett längre perspektiv.

Brytpunktsanalys, kort sikt

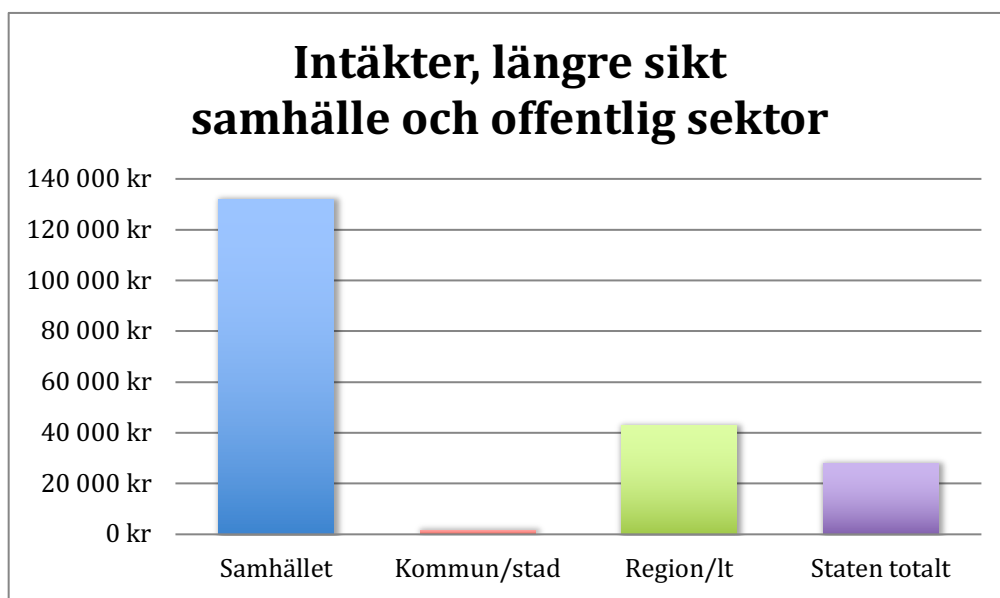
På samma sätt som i Typfall 1 är det inte möjligt att i denna studie svara på frågan om hur stor andel av den samhällsekonomiska intäkten som beror på samordningsförbundens arbete med ökad upptäckt av våld. Men från intervjuer med både personal och deltagare samt med underlag av forskning kan vi konstatera att allt pekar på att det är av stor vikt för deltagarnas utveckling att våldet uppmärksammas. Vittnesmålen och forskningen visar tydligt att personer som har haft långvariga problem, vilka inte har kunnat lösas eller inte lett till hållbara lösningar, ofta har varit utsatta för våld. Därför gör vi även i detta typfall en brytpunktsanalys. Det vill säga att vi undersöker hur lång tid det skulle ta för samhället att få tillbaka de extra resurser som satsas på att ställa frågor om våld, ta hand om svaren och vid behov ge stöd. För typfall 2 tar det endast 2 månader för samhället att få tillbaka dessa resurser.

Effekter på längre sikt, Typfall 2

De grundläggande principerna för att skapa samhällsekonomiska intäkter är desamma i Typfall 1 och 2. Men vi ska komma ihåg att det finns en stor skillnad mellan de två målgrupperna. Individerna i Typfall 2 är cirka 20 år yngre. Det betyder att om

samhället kan stödja utvecklingen hos dessa individer på ett positivt sätt så kommer de samhällsekonomiska intäkterna att genereras under ungefär 20 års längre tidsperiod för Typfall 2 jämfört med Typfall 1. Detta visar tydligt hur viktigt det är att stödja ungdomar och unga vuxna att klara av att etablera sig på arbetsmarknaden och klara av att kunna försörja sig själva och sin familj.

Utifrån vad som framkommit i intervjuer och workshop fortsätter målgruppen i Typfall 2 att utvecklas även efter att de genomgått insatsen inom samordningsförbunden. Intäkterna på lång sikt för Typfall 2 bedöms öka enligt följande.

Diagram 4; Samhällsekonomiska intäkter Typfall 2, längre sikt

Insatserna inom samordningsförbunden har lagt grunden för denna fortsatta utveckling och hade sannolikt inte skett alls eller inte i samma omfattning utan att våldsproblematiken hade upptäckts. Genom berättelser från personal och deltagare gör vi bedömning att utvecklingen på längre sikt sannolikt leder till att en relativt stor andel av de som arbetstränar klarar av att ta steget till ett arbete, även om anställningen ofta är subventionerad. På samma sätt är det flera av de individer som i det korta perspektivet påbörjar studier som i nästa steg klarar av att etablera sig på arbetsmarknaden. Men det finns fortfarande individer i målgruppen som behöver ännu längre tid för att klara av att ta steget in på arbetsmarknaden. Det betyder att det finns ytterligare samhällsekonomisk potential att arbeta med genom att fortsätta att ge ytterligare stöd till målgruppen, jämfört med vad som beskrivs ovan.

Det är fortsatt inte möjligt att svara på hur stor andel av de ekonomiska intäkterna som beror på arbetet med att upptäcka våld. Däremot visar brytpunktsanalysen att med denna nivå på intäkterna så minskar återbetalningstiden till under en månad. Det vill säga den tid det tar för samhället att få tillbaka de extra resurser som behövs för att ställa frågor om våld i princip obefintlig. Orsaken är att en snabbare och mer effektiv rehabiliteringsprocess skapar betydligt mycket mer positiva ekonomiska effekter jämfört med den lilla extra resursförbrukning som sker vid arbetet med att ställa frågor om våld.

Analys och slutsatser

Våld och arbete

Det är tydligt att forskning kring våld och arbete är ett utvecklingsområde. I den forskningsöversikt som Jämställdhetsmyndigheten gav forskare vid Örebro universitet i uppdrag att ta fram, se Jämställdhetsmyndighetens rapport 2024:2, hittade man bara totalt 27 vetenskapliga artiklar i ämnet. Samtidigt finns det tydliga signaler om att det sannolikt finns starka kopplingar mellan våld och arbete. Både genom att arbetsplatsen dels kan vara en frizon från våld, men i vissa fall även en brottsplats. Påverkan kan också ses utifrån att arbetsplatsen och kollegorna kan påverkas i stor omfattning om en medarbetare utsätts för våld. Dessutom finns det tydliga signaler om att den enskilda medarbetarens arbetsförmåga kan begränsas på grund att hen är våldsutsatt. Å andra sidan kan arbetsförmågan påverkas positivt om våldsproblematiken uppmärksammas och att relevant stöd kan ges till den drabbade. Forskarna lyfte även fram att arbetslösa som är våldsutsatta har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden.

Få, om ens någon forskning har direkt fokuserat på behovet av att upptäcka våld, för att underlätta etablering på arbetsmarknaden. Men om man vänder på resonemanget i den forskning som redovisats i denna utvärdering så är det tydligt att det bör finnas en tydlig positiv potential om våld i ökad omfattning upptäcks. Detta bekräftas även av de intervjuer som är gjorda både med professionell personal och med deltagare inom ramen för denna utvärdering.

Samhällsekonomiska effekter av våld och arbete

I endast två rapporter, vilka ingår i den forskningsöversikt som forskare på Örebro universitet har gjort, berör kostnader i arbetslivet kopplat till våld. I dessa rapporter lyfts kostnader för produktionsbortfall, sjukskrivningar, deltidsarbete, fängelsevistelser samt lägre produktivitet pga. olika typer av ohälsa. I en norsk undersökning 2021 uppskattades den totala socioekonomiska kostnaden för våld i nära relationer i Norge till mellan 75 och 110 miljarder NOK per år. Enligt en rapport som tagits fram i samarbete mellan forskare på Western Education – Center för Research & Education on Violence Against Women & Children och Jämställdhetsmyndigheten så uppskattade EIGE, Europeiska jämställdhetsinstitutet, år 2014 att mäns våld mot kvinnor i Sverige kostar ungefär 40 miljarder kronor per år. Enligt SCB har konsumentprisindex ökat över 30 procent under åren 2014 till 2024. I dagens penningvärde motsvarar kostnaderna därmed över 50 miljarder kronor per år. I samma rapport konstaterades att kvinnor som utsätts för våld får minskade inkomster med 25 procent genom ökad korttidsfrånvaro, sjukskrivningar, byte av arbetsgivare, ökad andel deltidsarbete och mer osäkra anställningsförhållanden jämfört med kvinnor som inte utsätts för våld. Undersökningen omfattade enkätsvar från cirka 3 500 anställda på sju svenska myndigheter. Av dessa svarade 97,7 procent att de anser att våld i nära relationer har en påverkan på arbetet.

Det är därmed tydligt att det finns stora samhällsekonomiska kostnader förknippade med våld och våld i nära relationer. Med samma underlag och resonemang kan vi

konstatera att det finns en stor ekonomisk potential av att arbeta effektivt med att upptäcka våld och att stödja våldsutsatta. Att det är stora ekonomiska värden förknippade med våld i nära relationer, vilka påverkar personers förutsättningar att arbeta bekräftas även i den rapport som Jämställdhetsmyndigheten och Länsstyrelsen Västerbotten gjort tillsammans, ”Gör det pratabart – inkludera våld i nära relationer i det systematiska arbetsmiljöarbetet”. I den rapporten beskrivs att ett aktivt arbete med våld i nära relationer skapar tydliga ekonomiska effekter för arbetsgivaren i form av; Förbättrad hälsa och säkerhet, Ökad produktivitet, Minskade kostnader, exempelvis för sjukskrivningar samt Arbetsgivaren blir mer attraktiv vid rekryteringar.

I denna utvärdering har vi försökt att identifiera vilka kostnader och vilken resursförbrukning som kan vara förknippade med de aktiva insatserna för att upptäcka våld. Intervjuer med personal och chefer visar en entydig bild. Det är enbart marginella kostnader som uppstår på grund av ”extrarbete” kopplat till att upptäcka våld inom ramen för de insatser som samordningsförbunden bedriver. Istället är den generella uppfattning bland de intervjuade att med tydliga rutiner och kompetensutveckling av personalen så blir arbete med att upptäcka våld snarare en naturlig del av samordningsförbundens arbete, vilket i nästa steg oftast leder till tydliga vinster i form av bättre och snabbare progression mot bättre hälsa och arbete hos den enskilde deltagaren/individ.

Tydliga rutiner, kunskap och engagerade chefer behövs för att frågor om våld ska prioriteras

Bland intervjuade chefer och personal framkommer betydelsen av att ha tydliga rutiner för att ställa frågor om våld. I annat fall är risken uppenbar att frågorna inte ställs alls eller enbart vid enstaka tillfällen. Detta trots att det är allmänt känt att frågor om våld måste ställas vid upprepade tillfällen för att våldsutsatta individer ska våga svara Ja på dessa frågor. Det kan också vara så att individen inledningsvis inte själv förstår att hen har varit utsatt för våld. Även då är det av stor vikt att individen får frågor om våld vid flera tillfällen. Både chefer och anställda på samordningsförbund där man regelbundet och vid upprepade tillfällen ställer frågor om våld framhåller behovet av tydliga rutiner. Detta bekräftas även i Jämställdhetsmyndighetens rapport 2023:19 ”Kunskapen om våld är avgörande för rätt bemötande”, där det tydligt framgår att hur viktigt det är med styrdokument och rutiner för att kommunala verksamheter ska upptäcka våld i nära relationer. I samma rapport lyfter Jämställdhetsmyndigheten fram vikten av tydliga rutiner för att arbetet med mäns våld mot kvinnor ska bli långsiktigt och hållbart.

Att ställa frågor om våld är viktigt. Att säkerställa att frågorna ställs vid upprepade tillfällen är lika viktigt. Erfarenhet visar tydligt att personer som får frågor om våld kan behöva flera tillfällen på sig att ta mod till sig att våga svara Ja på frågorna. Det kan även vara så att våld uppstår under tiden som individen är inskriven i de verksamheter som samordningsförbunden finansierar. Detta ska ställas emot statistik från ett av de förbund som arbetar väldigt strukturerat med att ställa frågor om våld. Där är det bara cirka 10 procent av alla deltagare som fått svara på frågor om våld vid två eller flera tillfällen. Denna statistik grundar sig på drygt 670 inlämnade frågeformulär under

drygt två års tid. Det finns därmed ett mycket stort behov av tydliga rutiner kring att frågor om våld ska ställas vid upprepade tillfällen till deltagarna.

I de intervjuer som genomförts framkommer att utöver tydliga rutiner behövs även engagerade chefer, vilka tydligt betonar vikten av att arbeta med att ställa frågor om våld i nära relationer. I annat fall riskerar arbetet att fallera. Även detta bekräftas i Jämställdhetsmyndighetens rapport 2023:19. Där kan man läsa att chefers kunskap och engagemang är en förutsättning och framgångsfaktor när det gäller implementering av arbetet med mäns våld mot kvinnor.

Plan för kompetensutveckling och erfarenhetsutbyte behövs

I de intervjuer som är gjorda inom ramen för denna utvärdering bekräftas den slutsats som framkom redan i den förra utvärderingsrapporten, dvs att medarbetarna i samordningsförbundet behöver kunskap för att våga ställa frågor om våld. Återigen har de intervjuade personerna lyft fram den gedigna grundutbildning som många medarbetare fick när projektet en gång startades. Därefter är det flera nya medarbetare som inte fått samma grundutbildning, vilket upplevs som en brist. Dels känner sig dessa medarbetare inte lika bekväma och säkra i arbetet med att ställa frågor om våld. Dels har de svårare att hantera de tillfällen då deltagare svarar Ja på frågor om att de har blivit utsatta för våld i nära relationer. Flera av de intervjuade personerna trycker även på behovet av erfarenhetsutbyte mellan kollegor behöver utvidgas och utvecklas.

Personal känner sig obekväma att ställa frågor om våld

I intervjuer med personal och chefer, både i detta uppdrag och det föregående, framkommer det att det finns ett motstånd hos personal att ställa frågor om våld. Vissa pratar om att det generellt är svårt eller jobbigt att ställa frågor om våld. Vissa pratar om att vissa typer av våld är svårare att fråga om, exempelvis sexuellt våld.

I de samordningsförbund där det finns en väl grundad kompetens kring våld och samtalsmetodik och där det finns en tydlig stöttning från ledningen samt tydliga rutiner att frågor om våld alltid ska ställas till deltagare så är det också fler anställda som ställer frågor. I dessa förbund beskrivs tydligt att frågorna ställs till deltagarna vid flera tillfällen. I förbund där det inte finns tydliga rutiner och riktlinjer signalerar intervjuerna att frågor om våld ställs senare i individprocessen och vid färre tillfällen. I många förbund är det få deltagare som får besvara enkäterna om våld vid flera tillfällen, trots att det finns en tydlig kunskap om att deltagarna behöver få frågan vid flera tillfällen för att mogna och våga svara Ja på frågor om våld.

Deltagare bekräftar att det är viktigt att frågorna ställs vid upprepade tillfällen. Det är inte alltid som en deltagare känner sig trygg med att svara Ja första gången som de får frågan. Istället behöver de få möjlighet att överlägga med sig själv att de faktiskt känner sig bekväma med att svara Ja. Vissa deltagare har inte heller förstått att de har blivit utsatta för våld. Det är först när dessa deltagare får en ökad kunskap om vad våld är som de inser att de är våldsutsatta och därmed också svarar Ja på frågor om de blivit utsatt för våld.

Ingen tar skada av att få frågor om våld

I de intervjuer som är gjorda inom ramen för denna utvärdering finns inga signaler om att en våldsutsatt individ tar illa vid sig eller tar skada av att få frågor om våld. Inte heller i någon av alla de rapporter som utvärderingen har läst och analyserat finns någon information om att det kan vara skadligt för en våldsutsatt person att få frågor om våld. Däremot finns det mycket information som pekar på att våldsutsatta personer mår bättre bara av att man just får frågor om våld. Dessa personer känner sig då sedda och de får dela sin problematik med någon annan, vilket för de flesta är en lättnad. Detta bekräftas även av de intervjuer med våldsutsatta deltagare som är gjorda inom ramen för utvärderingen.

Det finns förbund som har gjort egna uppföljningar av hur våldsutsatta deltagare uppfattar att man får frågor om våld. Även denna uppföljning ger samma resultat, det vill säga att individerna upplever det som värdefullt och hjälpsamt att någon ställer frågor till dem om våld. Ytterligare ett bevis är att inga personer säger att det är otrevligt att få frågor om våld och ingen vägrar svara på frågorna. Istället finns en mängd berättelser om hur personer uppskattar att få frågorna ställda till sig. Den uppenbara slutsatsen av detta är att samordningsförbunden utför ett viktigt arbete när de ställer frågor om våld till deltagare. Samtidigt är det lika uppenbart att fler förbund och fler medarbetare behöver ställa frågorna tidigare i processen och vid fler tillfällen!

Upptäckt av våld gynnar rehabilitering mot arbete, dvs ökar samordningsförbundens effektivitet

I denna utvärdering har det tydligt framkommit att ökad upptäckt av våld skapar positiva effekter i deltagarnas arbetslivsriktade rehabilitering. Dessa positiva effekter bekräftas i intervjuer med chefer och medarbetare, i intervjuer med deltagare samt i en mängd rapporter i ämnet.

Slutsatsen blir därmed att samordningsförbunden, genom att arbeta strukturerat med att öka upptäckten av våld i nära relationer, skapar grundläggande förutsättningar för att öka sin effektivitet. Genom att upptäcka våldsutsatta så upplever dessa individer ett bättre mående och en högre motivation att arbeta med stegförflyttningar mot arbete. Rehabiliteringen mot arbete går helt enkelt snabbare och har också förutsättningar att bli mer hållbar. Därigenom kommer samordningsförbunden att förbättra sina resultat och öka sin effektivitet. Därmed bör det finnas starka incitament bland chefer och personal i samordningsförbunden att fortsätta arbetet med att ställa frågor om våld även när den externa projektfinansieringen upphör.

Ökad upptäckt av våld stärker både kvinnors och barns ställning i samhället

Det är betydligt fler kvinnor som drabbas av våld i nära relationer, jämfört med män. Att jobba med ökad upptäckt av våld stärker därför kvinnors ställning i samhället. I intervjuer lyft även fram att våld i hemmet leder till en ökad risk att barn och unga hamnar i utanförskap och gängkriminalitet. Därmed är arbete för ökad upptäckt av våld i

nära relationer både en jämställdhetsfråga och ett arbete som stärker barnens rätt i samhället.

Uppföljning med hjälp av teknikstöd behövs

Uppföljning av mängden enkäter om våld och framför allt uppföljning och analys av resultaten av dessa enkäter lyfts fram som viktigt i flera intervjuer. Både bland chefer och personal. Detta ligger även helt i linje med resultaten från utvärderingen 2023. Det är en grundläggande förutsättning att följa upp och analysera resultat för att kunna skapa lärande och utveckling.

Ett sätt att främja och underlätta att fler enkäter om våld skickas in och sammanställs är att bygga upp ett teknikstöd för detta. Det finns ett tydligt behov av att kunna fylla i enkäterna digitalt. Om en sådan funktion byggs upp leder det sannolikt även till att inrapportering, sammanställning, analys och återrapportering underlättas betydligt. Exempelvis skulle det möjliggöra att skapa standardrapporter för resultatredovisning samt att analyser kan delas upp utifrån vilka enkäter som rapporterats in från respektive samordningsförbund. Därutöver bör en mängd manuell hantering skulle kunna undvikas.

Att föregå med gott exempel skulle stärka förbundens ställning och arbetet med frågor om våld

Det är i dagsläget inte någon självklarhet att samordningsförbunden eller parterna ställer frågor om våld till sina egna anställda. Om samordningsförbundens personal själva får dessa frågor från sina chefer är det sannolikt att öppenheten kring att diskutera förekomsten av våld skulle öka i personalgruppen. Därmed är det också troligt att medvetenheten om att ställa dessa frågor till deltagarna i förbundens insatser skulle öka. Det finns ett viktigt signalvärde om samordningsförbunden säkerställer att all personal som arbetar i de insatser som finansieras av förbunden också regelbundet själva får svara på frågor om våld. Samordningsförbunden behöver bli en förebild och därigenom också motivera den egna personalen att i ökad omfattning ställa motsvarande frågor på regelbunden basis till alla deltagare.

Det är särskilt viktigt att samordningsförbunden är tydliga kring behovet av att ställa frågor om våld när samordningsförbunden går från att utföra insatser i egen regi till att finansiera insatser som parterna utför. Samtidigt bör detta ses som ett tillfälle att lyfta upp frågan och kravställa den finansierade verksamheten att ställa frågor om våld i de avtal som skrivs mellan samordningsförbunden och de verksamheter vars insatser förbunden finansierar.

Rekommendationer

Nedan lämnar utvärderaren sina rekommendationer för att NNS och samordningsförbunden i större omfattning och med högre effektivitet dels ska kunna upptäcka våldsutsatta. Dels och med större effektivitet kunna fullgöra samordningsförbundens grunduppdrag, det vill säga att hjälpa fler personer att göra stegförflyttningar så att de kan försörja sig själva genom arbete.

Utvärderaren rekommenderar:

- NNS bör ansvara för att ta fram en implementeringsplan för att tillvarata lärande, arbetsmetoder och samverksansstrukturer från projektet att öka upptäckten av våld. I implementeringsplanen bör framgå Vad som ska implementeras från projektet, Hur det ska göra och Vem som har ansvar och mandat för att genomföra implementeringen. Implementeringsplanen behöver även fokusera på hur implementeringen förankras på bred front så att det blir ett grundläggande arbete i alla förbund i landet.
- Ta fram förslag på nationella rutiner/riktlinjer för samordningsförbundens arbete med att ställa frågor om våld i nära relationer i syfte att öka upptäckten av våld. Dessa rutiner behöver fokusera på att frågor ska ställas mycket tidigt i processen när en ny deltagare tas in i en verksamhet. Därefter behöver frågorna ställas vid upprepade tillfällen och med ett fast intervall, för att säkerställa att deltagare faktiskt får frågorna vid flera tillfällen. I rutinerna bör framgå att arbetet med att ställa frågor om våld omfattar all personal inom samordningsförbunden. Annars finns uppenbar risk att det skapas olika grupperingar inom personalgrupperna.
- Ta fram ett nationellt utbildningspaket för arbetet med att ställa frågor om våld i nära relationer. Utbildningspaketet bör innehålla både en inledande grundkurs och därefter en struktur för löpande kunskapspåfyllnad för all personal. Strukturer för löpande erfarenhetsutbyten bör också ingå i utbildningspaketet.
- Kravställ arbetet med att ställa frågor om våld i avtalen med parterna vars insatser samordningsförbunden finansierar.
- Ta fram ett digitalt stöd för att ställa frågor och samla in svar på frågorna kring våld i nära relationer. Skapa det digitala stödet med målsättningen att uppföljning, analys och feedback till samordningsförbunden ska ske löpande och på ett sätt som skapar mervärde och lärande.
- Bygg upp struktur för löpande sammanställning, analys och återkoppling av skapade resultat, vilket har till syfte att skapa lärande och mervärde inom samordningsförbundens organisationer och verksamheter. Analyserna bör återkopplas till samordningsförbundens huvudmän på nationella nivå, för att skapa en ökad förståelse för det värde som samordningsförbunden kan bidra till att skapa med sina resurser, sina arbetsmetoder samt med sitt bemötande och engagemang för att stödja personer i utanförskap till ett bättre mående och ett mer självständigt liv.
- Arbetet med att ta fram rutiner, utbildningspaket och digitalt stöd bör genomföras i nära samarbete med den personal som ska använda sig av dessa stöd.

Skapa därför arbetsgrupper med intresserad och engagerad personal för att ta fram förslag och säkerställ därefter lokal förankring hos samordningsförbunden för att arbetet sedan ska kunna implementeras och skapa önskade resultat och effekter.

- Skapa förståelse hos samordningsförbundens chefer och personal att upptäckt av våld hos deltagare är en framgångsfaktor för att kunna arbeta effektivt med samordningsförbundens grundläggande uppdrag. Denna utvärdering indikerar att samordningsförbund som regelbundet och upprepat arbetar med att ställa frågor om våld kommer att bli mer effektiva i sitt grundläggande uppdrag, jämfört med förbund som inte arbetar aktivt med att öka upptäckten av våld i nära relationer hos sina deltagare.
- NNS rekommenderas att ta fram riktlinjer för att all personal som arbetar inom verksamheter som finansierats av samordningsförbunden regelbundet själva ska svara på frågor om våld. Dels är det viktigt för att samordningsförbunden ska föregå med gott exempel gentemot förbundens parter. Dels är det viktigt för att skapa en större förståelse och medvetenhet hos personalen kring vikten av att ställa dessa frågor.
- NNS rekommenderas att utvärdera om SKRs metod ISU (Individbaserad, Systematisk Uppföljning) och/eller kunskap om metoden kan användas för att utveckla NNS arbete med uppföljning och analys av NNS och samordningsförbundens arbete med ökad upptäckt av våld.

Avslutningsvis

Avslutningsvis vill Payoff tacka för förtroendet att få arbeta med detta intressanta och viktiga uppdrag. Vi vill även tacka alla som ställt upp på intervjuer och workshops för deras engagemang och deras uppriktighet när det gäller att svara på frågor och bidra i detta uppdrag. Särskilt vill vi tacka de deltagare som varit modiga att dela med sig av sina tankar och erfarenheter, för att detta arbete skulle vara möjligt att genomföra.

Jonas Huldt

Payoff AB

Bilaga

Typfall 1; Sjukskriven kvinna med utmattningsproblematik

Beskrivning av livssituation

Medelålders, ensamstående och sjukskriven kvinna med barn. Hon känner stor press för sina barns försörjning och uppfostran. Den genomsnittliga försörjningen består till största delen av sjukpenning, kompletterat av ekonomiskt bistånd och ibland även stöd från familjen. De flesta i denna målgrupp har en godkänd gymnasieexamen och har tidigare haft arbete. De flesta har även någon typ av diagnos, vilken de ofta har fått i vuxen ålder. Många av kvinnorna i målgruppen beskriver att de har blivit utsatta för våld i olika former.

När kvinnorna i denna målgrupp kommer till samordningsförbundets påbörjas en rehabiliteringsprocess med hjälp av olika insatser. Som en del i rehabiliteringsarbetet får de svara på frågor om våld. Många av kvinnorna berättar då att de blivit utsatta för våld. De flesta berättar att det är första gången som de blir tillfrågade om de har blivit utsatta för våld. Flera i målgruppen beskriver att de tidigare inte har reflekterat över att de har blivit utsatta för våld och att våldsutsatthet kan vara en bidragande orsak till att de inte har kommit vidare i livet och i sin utveckling. Exempelvis påverkar erfarenheter av våld både sömn och tillit till andra människor. I förlängningen skapar detta hinder i form av ett sämre mående och svårigheter att klara av sociala relationer, vilket påverkar deras möjligheter till rehabilitering mot arbete och/eller studier.

När dessa kvinnor får stöd av samordningsförbundet genom att det uppmärksammas att det har varit/är utsatta för våld, så upplever de en stor lättnad, minskad ångest och en ökad motivation att skapa en förändring och en utveckling i livet. Att personalen ställer dessa frågor skapar dessutom ett fördjupat förtroende mellan deltagaren och personalen på samordningsförbundet, vilket är positivt för den fortsatta processen.

Med stödet från samordningsförbundet kan kvinnorna bryta sjukskrivning och övergå till det förstärkta samarbetet mellan Försäkringskassan och Arbetsförmedlingen alternativt studier. Vissa klarar reda på kort sikt att gå vidare till ett subventionerat arbete eller studier inom kommunal vuxenutbildning. Därför övergår deras genomsnittliga försörjning från att i huvudsak bestå av sjukpenning och visst ekonomiskt bistånd till en mix av lön från subventionerat arbete, aktivitetsstöd, studiemedel och fortfarande en viss försörjning från familjen. På längre sikt fortsätter målgruppen att utvecklas. Det leder till att ytterligare personer i målgruppen kan försörja sig genom arbete och studier, vilket ytterligare ökar andelen av försörjningen som kommer från lön och studiemedel samt att andelen aktivitetsstöd och sjukpenning minskar ytterligare. Beroendet av ekonomiskt bistånd upphör på längre sikt helt och hållet, även om det kan ta lång tid för vissa personer att nå hela vägen till egenförsörjning genom arbete.

Typfall 2; Ung vuxen med psykisk ohälsa

Beskrivning av livssituation

Den psykiska ohälsan bland unga vuxna är stor. Många av dessa har, trots sin unga ålder, mått dåligt under en längre tid. En stor del lider av ångest och har hoppat av sina gymnasiestudier. Det betyder att de inte har några godkända betyg, varken för fortsatta studier eller för att söka jobb. Merparten av dessa personer har aldrig tagit sig ut i arbetslivet.

En stor andel i denna unga målgrupp har någon typ av NPF-problematik, men den är inte alltid diagnostiserad. Vissa har fått stöd av psykiatrin och andra står i kö. Gemensamt för alla är att de mår så dåligt att de inte kommer vidare i sin rehabilitering och sin utveckling i livet. Många har upplevelser av våld, vilket påverkar deras hälsa och hindrar deras möjligheter att komma vidare i rehabiliteringsprocessen.

Många i målgruppen självmedicinerar och har beroendeproblematik. Trots visst stöd från psykiatrin går utvecklingen inte framåt. De är dessutom "all-sökare" inom vården, både på vårdcentraler och akutmottagningar. Men vården är oftast okunniga om individernas upplevelser av våld och vårdinsatserna blir därför inte rätt utformade och de är ofta inte samordnade på det sätt som ungdomarna är i behov av.

Genom att dessa personer till största delen inte har etablerat sig på arbetsmarknaden består deras försörjning till största delen av aktivitetsersättning och att de är försörjda via familjen. Av den genomsnittliga försörjningen för målgruppen kommer även en mindre del från sjukpenning och ekonomiskt bistånd.

När individer i målgruppen får stöd av olika insatser inom samordningsförbund mår de bättre och påbörjar en utvecklingsprocess mot ökad egenförsörjning och ett mer självständigt liv. En viktig del är att våldsproblematiken upptäcks och kan bearbetas. Efter att de har deltagit i insatsen inom samordningsförbundet klarar de av att ta fortsatta steg vidare i livet, vilket de har haft svårt att göra tidigare. En relativt stor del klarar av att redan på kort sikt bryta sitt utanförskap och gå vidare till studier eller arbete. Anställningarna är mestadels subventionerade. Av de som inte klarar av att ta steget direkt till arbete eller studier är det en stor andel som istället klarar av att gå vidare till insatser med stöd från Arbetsförmedlingen, exempelvis arbetsträning.

Genom denna utveckling kan en stor andel av målgruppen bryta eller minska sitt beroende av olika typer av offentlig försörjning. Samtidigt finns det flera individer som tidigare inte hade någon försörjning alls, men som nu har "kommit in i systemet" och uppbär ekonomiskt bistånd. För dessa individer är detta att betrakta som en positiv utveckling och att de lyckats bryta isolering, trots att kommunen på kort sikt får ökade kostnader för offentlig försörjning.

På längre sikt kommer denna målgrupp att ytterligare kunna öka andelen av sin försörjning som kommer från arbete. Dels kommer individer med subventionerade anställningar att kunna öka sin tjänstgöringsgrad och minska sin subventionsgrad. Dels kommer individer som på kort sikt börjat studera kunna ta steget in på arbetsmarknaden. Även bland de individer som börjat arbetsträna, så kommer individer klara av att få och behålla en anställning. Alla dessa utvecklingsprocesser gör att unga med

psykisk ohälsa kan förbättra sitt mående, klarar av att etablera sig i vuxenvärlden samt klara av att helt eller delvis försörja sig själva.

En viktig förutsättning för att denna positiva utveckling ska ske är att samordningsförbunden uppmärksammar att dessa individer har varit eller är utsatta för våld samt att ungdomarna därefter får stöd att hantera sina upplevelser och komma vidare i livet. Hade inte deras upplevelser av våld uppmärksammats hade färre ungdomar klarat av att utvecklas så att de mår bättre och får ökade möjligheter att arbeta.